

HCS D

**Human capital and social
development.**

2025 – volume 15, issue 3

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali.

2025 – 15-jild, 3-son

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM FAN VA

INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT

UNIVERSITETI

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali

Journal Human capital and social development

Журнал Человеческий капитал и социальноеразвитие

Jurnali

15-jild, 3-son (iyun) 2025.

Jurnal 2021-yilda tashkil topgan.

Davriyligi: har ikki oyda

Davriy nashirning rasmiy nomi: “Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish”-“Human capital and social development”-“Человеческий капитал и социальное развития” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 19.05.2021 sanada berilgan №1179 guvohnomasi bilan ro‘yhatdan o‘tgan.

Junal: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 30-noyabrdagi 342/3-son qarori bilan tasdiqlangan Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) Ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yhatiga kiritilgan.

Jurnal asoschilari: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla tarqqiyotini boshqarish instituti.

Nashr etuvchi: SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi.

Xalqaro indeksi: ISSN 3030-3672

Tahririyat telefoni: +998 (94) 283 56 78, +998 (90) 502 13 03

Pochta manzili: 140104, Samarqand shahar., Universitet xiyoboni, 4

Web-sayt: www.hcsd.samdu.uz.

E-mail: muhridinrabbimov@gmail.com

«INSON KAPITALI VA IJTIMOYIY RIVOJLANISH»
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»
JURNALI

Bosh muharrir: t.f.d., prof. Xalmuradov Rustam Ibragimovich

Bosh muharrir o‘rinbosari: i.f.d., prof. Arabov Nurali Uralovich

Kotib: PhD, dots. Nasimov Ikrom Xusanovich

Texnik muharrir: assistent., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

TAHRIRIYAT KENGASHI

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. Abdurahmonov Qalandar Xodjayivech

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. G‘ulomov Saidaxror Saidaxmedovich

DSc, professor Daler Mirpochoyev (Iqtisodiyot va savdo instituti, Tojikiston)

PhD, professor Arindam Banik (Xalqaro menejment instituti, Hindiston)

PhD, professor Jiye Li (Sian Jiatong universiteti, Xitoy Xalq Respublikasi)

PhD, professor Bayong Van Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Vonyong Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Yan Patterson (Kvinslend universiteti, Avstraliya)

PhD, dots. Djurakulov Shoxrux Davronovich (SamDU)

i.f.n., dots. Yuldashev Shamsiddin Qiyomiddinovich (SamDU)

i.f.n., dots. Nizamov Axtam Numonovich (SamDU)

i.f.n., dots. Bozorov Berdimurod Ulug‘murodovich (SamDU)

i.f.n., dots. Boboqulov Bahromqul Mamatkulovich (SamDU)

i.f.n., dots. Usmonova Dilafruz Karshiyevna (SamDU)

i.f.n., dots. Alibekova Saodat Lapasovna (SamDU)

PhD, dots. Ulug‘murodova Nodira Berdimuradovna (SamDU)

PhD, dots. Sharifov Shuhrat Saidahmadovich (SamDU)

PhD, dots. Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li (SamDU)

PhD, dots. Karjavova Xurshida Abdumalikovna (SamDU)

PhD, dots. Mansurova Nargiza Shamsiddinovna (“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti)

PhD, dots. Djalilov Faxriddin Azimovich (SamDU)

PhD, dots. Boltayev Burxon Sadinovich (SamDU)

PhD, dots. Maxmudova Mohinur Ravshanbekovna (SamDU)

HUDUDIIY INVESTITSIIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

A.B.Bektemirov , A.X.Ergasheva

Samarqand iqtisodiyot va serves instituti, Samarqand, O'zbekiston.

OPEN ACCESS

HCSD

Correspondence

Bektemirov Abdumalik

Bektemirovich

Samarqand iqtisodiyot va serves instituti
i.f.d., professor

Email:

abdumalikbektemirov.57@gmail.com

Tel: +99890 250 57 64

Ergasheva Aziza Xasan qizi

Samarqand iqtisodiyot va serves instituti
magistri

Email: azizaergasheva@gmail.com

Received: 15 May 2025

Revised: 22 May 2025

Accepted: 14 June 2025

Published: 30 June 2025

Funding source for publication:
Samarkand State University.

Publisher's Note: HCSD stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: Journal Human capital and social development © 2 by Samarkand State University is licensed <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tadqiqotda hududiy investitsiya jozibadorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish masalasi nazariy va amaliy jihatdan o'rganilgan. Bozor iqtisodiyotiga o'tish, globallashuv va iqtisodiy raqobatning kuchayishi sharoitida investitsiya muhitini mintaqalar kesimida optimallashtirish dolzarb strategik vazifa sifatida qaralmoqda. Tadqiqot davomida investitsiyalarning hududiy taqsimoti, investitsion salohiyat va muhitga ta'sir etuvchi omillar tizimli, solishtirma va indeksli baholash usullari asosida tahlil qilindi. Xususan, iqtisodiy, institutsional, infratuzilmaviy va mehnat resurslari bilan bog'liq omillar o'rganilib, ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: hududiy investitsiya jozibadorligi, tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar, investitsion salohiyat, mintaqaviy raqobatbardoshlik, investitsiya muhiti, davlat-xususiy sheriklik, infratuzilma, soliq imtiyozlari, moliyaviy barqarorlik, risklar, indeksli baholash.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ ПОВЫШЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В данном научном исследовании рассматривается вопрос совершенствования организационно-экономических механизмов повышения региональной инвестиционной привлекательности с теоретической и практической точек зрения. В условиях перехода к рыночной экономике, глобализации и усиления экономической конкуренции оптимизация инвестиционного климата в регионах рассматривается как актуальная стратегическая задача. В ходе исследования на основе системного, сравнительного и индексного методов оценки были проанализированы факторы, влияющие на территориальное распределение инвестиций, инвестиционный потенциал и внешнюю среду. В частности, были изучены факторы, связанные с экономическими, институциональными, инфраструктурными и трудовыми ресурсами, и разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность региона, организационно-экономические механизмы, инвестиционный потенциал, конкурентоспособность региона, инвестиционный климат, государственно-частное партнерство, инфраструктура, налоговые льготы, финансовая устойчивость, риски, индексная оценка.

IMPROVEMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF INCREASING REGIONAL INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Abstract: This scientific study studies the issue of improving organizational and economic mechanisms of increasing regional investment attractiveness from a theoretical and practical perspective. In the context of the transition to a market economy, globalization and increased economic competition, optimizing the investment climate across regions is considered an urgent strategic task. During the study, the factors affecting the territorial distribution of investments, investment potential and the environment were analyzed based on systematic, comparative and index assessment methods. In particular, factors related to economic, institutional, infrastructural and labor resources were studied, and scientifically based proposals and recommendations were developed for their improvement.

Keywords: regional investment attractiveness, organizational and economic mechanisms, investment potential, regional competitiveness, investment environment, public-private partnership, infrastructure, tax incentives, financial stability, risks, index assessment.

Kirish.

Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish, globallashtirish jarayonlarining chuqurlashuvi, mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy raqobatning kuchayishi, davlatlar va ularning hududlari uchun investitsiyalarni jalb etish masalasini strategik muammoga aylantirdi. Ayniqsa, iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlash, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini modernizatsiya qilish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun investitsion faoliyatni hududlar kesimida muvofiqlashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish" tamoyili asosida har bir viloyat, tuman va shahar o'z iqtisodiy imkoniyatlari, infratuzilma salohiyati va resurslaridan kelib chiqib, investitsion muhitni yaxshilash, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xorijiy hamda mahalliy sarmoyalarni jalb etishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, hududiy investitsiya jozibadorligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlik va siyosiy rivojlanish uchun ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Hududiy investitsiya jozibadorligi deganda, ma'lum bir mintaqaning investorlar uchun qulay bo'lgan iqtisodiy, institutsional, infratuzilmaviy va ijtimoiy shart-sharoitlarga ega bo'lish darajasi tushuniladi. Bu jozibadorlik darajasi investitsiya salohiyati, davlat tomonidan yaratilgan rag'batlantiruvchi mexanizmlar, soliq yengilliklari, logistika infratuzilmasi, ishchi kuchi sifati va xavfsizlik muhitiga bevosita bog'liqdir.

Hozirgi kunda O'zbekistonda investitsiyalarga oid siyosat tubdan isloh

qilinib, investorlar uchun "bir darcha" tamoyili, erkin iqtisodiy zonalar, soliq va bojxona imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlari yaratildi. Biroq, mavjud salohiyat va imkoniyatlarga qaramay, ayrim hududlarda investitsiyalar hajmi nisbatan pastligicha qolmoqda. Bu esa hududlar o'rtasida iqtisodiy tengsizlik, bandlik darajasidagi farqlar va infratuzilmadagi nomutanosibliklar bilan izohlanadi.

Demak, zamonaviy bosqichda investitsiya faoliyatining hududiy xususiyatlarini chuqur o'rganish, investitsiya jozibadorligini oshirishga xizmat qiladigan tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlarni aniqlash hamda ularni takomillashtirish ilmiy-amaliy dolzarb masalalardan biridir. Bunda hududlarning tabiiy resurslari, ishlab chiqarish quvvatlari, transport-logistika infratuzilmasi, ishchi kuchining sifati, hududiy boshqaruv tizimining investitsiyaviy faoliyatga ta'siri va normativ-huquqiy asoslarning yetarli darajada rivojlanganligi o'z aksini topadi.

Mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlili.

Hududiy investitsiya jozibadorligi masalasi global miqyosda iqtisodiy taraqqiyotning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu borada ko'plab nazariy qarashlar, amaliy tajribalar hamda statistik tahlillarga asoslangan tadqiqotlar mavjud.

Investitsiya jozibadorligi nazariy jihatdan iqtisodiy geografiya, mintaqaviy iqtisodiyot va investitsiya nazariyasi doirasida shakllangan. M.Porter o'zining "Milliy raqobatbardoshlik nazariyasi"da hududiy raqobatbardoshlikni aniqlovchi asosiy omillar sifatida ishlab chiqarish omillari sifati, talab sharoitlari, o'zaro bog'langan tarmoqlarning rivojlanganligi

hamda raqobatchilarning mavjudligini belgilaydi. Bu model investitsiya jozibadorligini oshirishda ishlab chiqarish salohiyatini va innovatsion faollikni rag'batlantirish zarurligini ko'rsatadi.

J.Bluestone va B.Harrison kabi olimlar esa kapital harakatining erkinligi va ishlab chiqarish resurslarining harakatchanligi investitsiyalarni joylashtirishda hal qiluvchi rol o'ynashini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, R.Barro va X.Zodrow soliqqa tortish siyosati, davlat tartibga solish choralari va korxonalarga beriladigan imtiyozlarning investitsion qarorlar qabul qilishdagi ahamiyatini asoslab bergan.

Jahon miqyosida investitsiya jozibadorligini baholash bo'yicha bir qancha xalqaro reyting agentliklari faoliyat yuritmoqda. Jumladan:

UNCTAD tomonidan har yili chop etiladigan World Investment Report xalqaro sarmoya oqimlari va ularning geografik taqsimoti bo'yicha chuqur tahlillarni o'z ichiga oladi. Bu hisobotlarda sarmoya oqimlariga ta'sir qiluvchi global siyosiy-iqtisodiy omillar yoritiladi.

WEF (Jahon Iqtisodiy Forumi) tomonidan e'lon qilinadigan Global Competitiveness Index mamlakatlar raqobatbardoshligini, shu jumladan investitsion salohiyatini baholovchi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

OECD Investment Policy Reviews esa rivojlanayotgan mamlakatlardagi investitsiya siyosatini baholash, sarmoyaviy muhitni yaxshilashga doir takliflar ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.

Ushbu manbalarda keltirilgan yondashuvlar va ko'rsatkichlar tizimi O'zbekistonda hududiy investitsion jozibadorlikni baholashda mezon sifatida foydalanish imkonini beradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyoti modernizatsiya jarayonida bo'lib, investitsiyalarning jalb etilishi va hududlararo tafovutlarni kamaytirish dolzarb masalaga aylangan. Shu sababli, respublikada bir qator olimlar va amaliyotchilar tomonidan mazkur yo'nalishda tadqiqotlar olib borilmoqda.

O.Xoshimov hududiy investitsion salohiyatni baholashda ishlab chiqarish infratuzilmasi, transport-logistika tizimi va inson kapitalining sifat ko'rsatkichlarini inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi.

M.Jo'rayev investitsiya muhitini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik, soliq imtiyozlari va erkin iqtisodiy zonalarining tutgan o'rnini chuqur o'rgangan.

R.Qurbonov esa mahalliy hokimiyatlar tomonidan investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha tashkiliy mexanizmlarni tahlil qilgan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaror va farmonlarida, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, hamda Statistika agentligi tomonidan e'lon qilinayotgan hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tahlillarda amaliy ma'lumotlar asosida investitsion muhitning o'zgarish dinamikasi yoritilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda hududiy investitsiya jozibadorligini oshirishga xizmat qiluvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni aniqlash, ularning samaradorligini baholash va takomillashtirishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan. Bu jarayonda tadqiqot predmeti bo'lgan investitsiya muhitiga ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sir ko'rsatishi inobatga olinib, quyidagi metodologik yondashuvlardan tizimli yondashuv va

kompleks tahlil, solishtirma (komparativ) tahlil, indeksli baholash usuli, ekspert baholash va so'rovnomalar usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar.

Mintaqaviy iqtisodiy tizimda investitsiya jarayonlarini aniqlash, o'zaro bog'lash va baholashga yondashuvlar mexanizmi turli xildir, ammo biz bozor iqtisodiyoti sharoitida uchta asosiy bozor o'zaro ta'sir qilishini aniqlab o'rgandik: tovar va xizmatlar bozori; mehnat bozori; moliya bozori. Aynan moliya bozorida xo'jalik yurituvchi subyektlar, aholi va davlat o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar vaqtincha bo'sh mablag'larni kreditlash va investitsiyalar uchun safarbar qilish bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Barcha investitsiya tarkibiy qismlari investitsiya jarayonlarining samaradorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan mablag'lar tarkibini tashkil qiladi. Moliyaviy kapitalni, kapital qo'yilmalarni moliyalashtirish manbaiga aylantirish mexanizmi va investitsiya resurslarining, birinchi navbatda, moliyaviy resurslarning etarli darajasini shakllantirish alohida muammodir. Investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari har doim ikki toifada taqdim etiladi: kompaniya kapitali tarkibining ajralmas qismi va ayni paytda moliyaviy vosita sifatida. Shunday qilib, kapital bozorining asosiy funktsiyalaridan biri investitsiya talabiga ega bo'lgan hududlar uchun yetarli miqdorda moliyaviy resurslarni yaratish qobiliyatidir. Moliyaviy vositalar va investitsiya manbalarining integratsiyalashuv darajasini o'zgartirishga kapital bozorlarini tartibga solish orqali erishiladi. Shunday qilib, iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatish imkoniyati mavjud. Davlatning roli, so'nggi yillar tendentsiyasiga ko'ra,

iqtisodiyotda Investitsiya resurslarini tashkil etishning bozor tamoyiliga asoslanadi. Bu davlat iqtisodiyotning investitsiya ehtiyojlarini moliyalashtirishda bevosita ishtirok etishni to'xtatadi (ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalar bundan mustasno). Uning bozordagi asosiy vazifasi zamonaviy infratuzilmani yaratish va eng muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni maqsadli tartibga solish orqali kapital bozorlari faoliyati uchun maqbul sharoitlarni tashkil etish va qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Hududning investitsion jozibadorligini oshirishni boshqarish muammolarini hal qilish jarayonida tashqi muhitning investitsiya muhitini shakllantirishga ta'sirining ikkita asosiy parametrini hisobga olish kerak: bezovta qiluvchi va nazorat qiluvchi ta'sir. Bezovta qiluvchi ta'sirlar mamlakatda va mintaqada investitsiya muhitining shakllanishiga ta'sir qiladi, bu investitsiya risklari va mintaqaning investitsiya salohiyatiga nazorat ta'sirini ishlab chiqishda hisobga olinishi kerak, chunki ularni boshqarish jarayonida o'zgartirish mumkin emas. Nazorat qiluvchi ta'sirlar - strategik muammolarni hal qilish uchun hududning investitsion jozibadorligini oshirish tizimini boshqarishda ko'rsatkichlari boshqarilishi va o'zgartirilishi mumkin bo'lgan o'zgaruvchilar.

Tashkilotning investitsion jozibadorligini baholash jarayoni uning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bunday baholashning asosiy maqsadi investitsiya kiritilgan mablag'lar va boshqa moliyaviy resurslarning rejalashtirilgan rentabelligini, shuningdek ularning qoplash muddatlarini aniqlashdan iborat bo'ladi. Shu bilan birga, investitsiya

faoliyatiga bog'liq bo'lgan eng muhim moliyaviy xatarlar va ularning oqibatlarini baholash ham ushbu jarayonning muhim vazifasidir.

Korxonaning moliyaviy faoliyatini to'liq va kompleks baholash uning moliyaviy-xo'jalik faoliyati samaradorligi

hamda bu faoliyatning biznesning uzoq muddatli strategik maqsadlariga, shu jumladan investitsiya yo'nalishidagi maqsadlarga qanchalik mos kelishini aniqlovchi o'zaro bog'liq ko'rsatkichlar tizimini tahlil qilish orqali amalga oshiriladi.

1-rasm. Tashkilotning strategik va taktik rivojlanish maqsadlarining yaxlitligi va o'zaro bog'liqligini asoslaydigan asosiy yo'nalishlar

Bundan tashqari, investitsiyalarning samaradorligi ko'p jihatdan tashkilot faoliyati davomida aylantirilgan investitsiya qilingan mablag'larni qaytarish tezligi bilan belgilanadi. Ma'lumki, foydalanilayotgan aylanma mablag'larning aylanish muddatiga juda ko'p tashqi omillar ta'sir qiladi; aktivlarning aylanish darajasi asosan tashkilot faoliyatining ichki qonunlari, ya'ni tashkilotning ishlab chiqarish, marketing va moliyaviy strategiyasi va taktikasi samaradorligi bilan belgilanadi.

Investitsiyalarning eng muhim maqsadi investitsiya qilingan mablag'lardan maksimal foyda olishdir. Ishlab chiqarishga qo'yilgan kapitalga nisbatan foydani shakllantirishning potentsial imkoniyatlarini aniqlash uchun

quyidagi bir qator ko'rsatkichlardan foydalaniladi.

1. Foydalanilayotgan barcha aktivlarning rentabelligi. U sof foyda summasining (soliqlar chegirib tashlanganidan keyin) foydalanilgan aylanma mablag'larning o'rtacha summasiga nisbati sifatida aniqlanadi.

2. Aylanma aktivlarning rentabelligi. U sof foyda yig'indisining barcha aylanma mablag'larning o'rtacha summasiga nisbati sifatida ifodalanadi.

3. Asosiy fondlarning rentabelligi. Bu sof foyda yig'indisining asosiy fondlarning o'rtacha qiymatiga nisbati.

4. Mahsulot sotish rentabelligi sof foyda summasining sotilgan mahsulotning umumiy hajmiga nisbatidir.

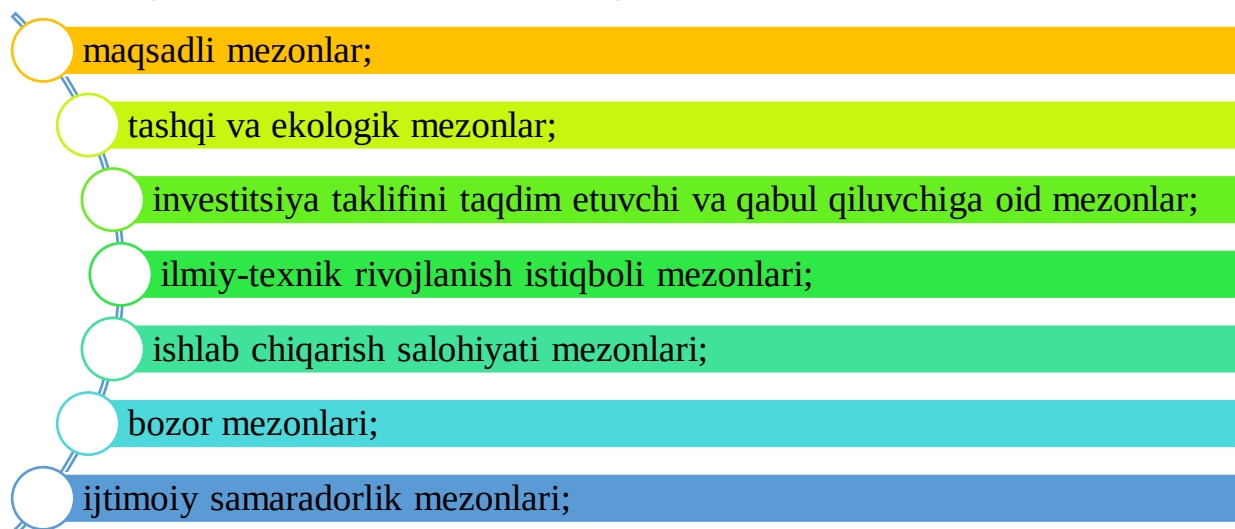
5. Rentabellik ko'rsatkichi. U yalpi (balans) foyda summasining (soliqlar va

kredit bo'yicha foizlar bundan mustasno) foydalanilgan aktivlarning o'rtacha summasi bilan nomoddiy aktivlar yig'indisi o'rtasidagi farqga nisbati sifatida aniqlanadi. Ushbu ko'rsatkich turli darajadagi foyda solig'i bilan investitsiya ob'ektlarini solishtirish uchun zarurdir.

6. O'z kapitalining rentabelligi sof foyda yig'indisining o'z kapitali summasiga nisbati. Xususiy kapitalning rentabelligi ko'rsatkichi korxonaning

umumiy aylanma mablag'larining bir qismi sifatida o'z kapitalidan foydalanish samaradorligini belgilaydi.

Moliyaviy barqarorlikni tahlil qilish korxonaning investitsiya resurslarini shakllantirish tuzilishi bilan bog'liq bo'lgan va tashkilotning joriy ishlab chiqarish faoliyatini moliyalashtirishning maqbul manbalarini izlashga imkon beradigan investitsiya xavfini malakali baholash uchun zarurdir.

2-rasm. Tanlov jarayonida investitsiya takliflarini baholash va saralash uchun qo'llaniladigan mezonlar guruhi

Yuqoridagi mezonlardan ayrimlari davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi zarur bo'lgan ustuvor investitsiya sohalarini belgilashga xizmat qiladi, boshqalari esa to'g'ridan-to'g'ri ma'lum bir investitsiya loyihasini baholashga qaratilgan bo'ladi.

Har bir mezonlar guruhi o'z navbatida **majburiy** va **baholovchi** mezonlarga bo'linadi. Majburiy mezonlarga javob bermaslik holati investitsiya taklifi rekonstruksiya dasturida ishtirok etish imkoniyatidan mahrum bo'lishga olib keladi. Investitsion taklifni batafsil o'rganish jarayonida esa har bir guruh bo'yicha mezonlar nafaqat loyiha taklifining umumiy jihatlari bo'yicha, balki uning

alohida ishtirokchilari nuqtai nazaridan ham baholab chiqiladi.

Maqsadli mezonlarning mazmuni O'zbekiston bo'yicha, yoki aniq bir mintaqa hamda investitsiya dasturi amalga oshiriladigan sanoat tarmog'ining ijtimoiy-iqtisodiy holatidan kelib chiqib belgilanadi. Ba'zi maqsadli mezonlar boshqa guruh mezonlari bilan ham uyg'unlashib ketishi mumkin. Buning sababi, ushbu turdagi mezonlar asosan ustuvor investitsiya yo'nalishlarini tanlash bosqichida qo'llaniladi. Bunda asosiy e'tibor investitsiya taklifining investitsiya dasturining umumiy maqsad va vazifalariga qanchalik mos kelishiga qaratiladi. Agar investitsiya taklifi ushbu mezonlarga to'liq javob bermasa,

iqtisodiy va moliyaviy samaradorlikning yuqori ko'rsatkichlari mavjud bo'lgan taqdirda ham ekspert komissiyasi uni ko'rib chiqishdan voz kechishi mumkin.

Tashqi va ekologik mezonlar tarkibiga quyidagilar kiradi: investitsiya taklifining huquqiy jihatdan ta'minlanganligi va uning amaldagi qonunchilik me'yorlariga mosligi; istiqboldagi qonunchilikdagi o'zgarishlarning loyiha natijalariga bo'lishi mumkin bo'lgan ta'siri; rekonstruksiya loyihasini amalga oshirish natijasida hudud yoki sanoat ko'rsatkichlarida yuzaga keladigan ehtimoliy o'zgarishlar; zararli mahsulotlar va zararli ishlab chiqarish jarayonlari mavjudligiga loyiha ta'siri; hudud yoki sanoatda bandlik darajasiga bo'ladigan ta'sir.

Investitsiya taklifini taqdim etuvchi (oluvchi) subyekt mezonlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: investorning bozor iqtisodiyotidagi o'rni; tadbirkorlarning boshqaruv salohiyati va tajribasi; rahbar xodimlarning malakasi, sifati va aloqalari; uchinchi tomon menejerlarining kasbiy xususiyatlari; marketing strategiyasi va tajribasi, tashqi bozordagi bitimlar hajmi to'g'risidagi ma'lumotlar; moliyaviy barqarorlik va to'lov qobiliyati bo'yicha axborot; erishilgan ish samaradorligi va uning rivojlanish tendensiyalari; o'sish salohiyati bo'yicha tahlil; diversifikatsiya ko'rsatkichlari.

Ilmiy-texnik mezonlar esa loyiha doirasida qo'llaniladigan ilmiy-texnik yechimlarning istiqbolini baholashga qaratiladi. Bunda mahsulotlarning patent tozaligi va texnik echimlarning patentga layoqatliligi, olingan natijalarni kelajakdagi ilmiy ishlanmalarda qo'llash imkoniyatlari, shuningdek milliy manfaatlarga ega bo'lgan boshqa

loyihalarga ko'rsatiladigan ijobiy ta'sir baholanadi.

Tijorat samaradorligi mezonlari investitsiya loyihasining moliyaviy ko'rsatkichlari va iqtisodiy samaradorligini tavsiflaydi. Bular qatoriga quyidagilar kiradi: investitsiya hajmi va loyiha bo'yicha boshlang'ich xarajatlar; potentsial yillik foyda hajmi; kutilayotgan sof joriy qiymat (NPV) darajasi; ichki daromadlilik darajasi (IRR); loyiha kapital qo'yilmalari iqtisodiy samaradorligi mezonlariga mosligi; investitsiya o'zini qoplash muddati va real pul oqimlarining qoldig'i; loyihadan olinadigan daromad barqarorligi; soliq imtiyozlaridan foydalanish imkoniyatlari.

Ishlab chiqarish mezonlari esa loyiha amalga oshirilishida zarur ishlab chiqarish resurslari va texnik sharoitlarni baholashga qaratiladi. Ular xomashyo, materiallar va zarur qo'shimcha uskunalarning mavjudligini, texnologik innovatsiyalarga bo'lgan ehtiyojni, ishlab chiqarish xodimlarining soni va malakasini, ishlab chiqarish chiqindilaridan foydalanish imkoniyatini, shuningdek qo'shimcha ishlab chiqarish quvvatlariga bo'lgan talabni qamrab oladi.

Bozor mezonlari tarkibiga quyidagilar kiradi: investitsiya loyihasining bozor talablari va mezonlariga mosligi; taklif etilayotgan mahsulot yoki xizmat bo'yicha bozor sig'imini baholash; rekonstruksiya loyihasining tijorat muvaffaqiyatini ta'minlash ehtimolini aniqlash.

Investitsiya loyihasini amalga oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari bilan bog'liq mezonlar guruhi quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi: bandlik darajasini oshirish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish; aholining daromadlarini ko'paytirish; ishchi-

xodimlar uchun mehnat sharoitlarini yaxshilash; yoʻl-transport infratuzilmasini rivojlantirish va takomillashtirish; hududdagi ekologik vaziyatni yaxshilash.

Risklar bilan bogʻliq mezonlar guruhi esa quyidagilarni oʻz ichiga oladi: rekonstruksiya jarayonidagi murakkabliklar natijasida qurilish xarajatlarining oshib ketish ehtimoli; texnologik jihozlar yetkazib berishdagi uzilishlar va subpudratchilarning barqaror faoliyat yuritmasligi oqibatida rekonstruksiya ishlarining jadvalidagi kechikishlar; jadvallardagi oʻzgarishlar sababli ishlab chiqarishning qisman toʻxtatilishi natijasida umumiy yoʻqotishlarning koʻpayishi; loyihaning texnik, texnologik va tashkiliy qarorlari, shuningdek ishlab chiqarish hajmi, mahsulot va resurslar narxining kutilmagan oʻzgarishlari tufayli loyihadan kutilgan daromadning amalga oshmaslik xavfi; siyosiy xatarlar; moliyaviy tavakkalchiliklar va boshqa turdagi xatarlar.

Barcha koʻrsatilgan mezon va koʻrsatkichlar investitsiya loyihasining hududdagi mavjud korxonalar, tarmoqlar va umuman mahalliy iqtisodiyotga boʻladigan taʼsiri inobatga olingan holda baholanadi.

Investitsion faoliyatni baholash investitsiya dasturining mavjudligi, investitsiyalarning umumiy hajmi va qarorlar qabul qilish usullariga yondashuvlar, shuningdek, tashkilotlarning investitsiya loyihalarini boshqarish samaradorligi bilan baholanadi. Innovatsion faoliyat tashkilotning umumiy rivojlanish strategiyasida innovatsion siyosatning ahamiyati, tashkilot ichida innovatsiyalarni ragʻbatlantirish tizimiga boʻlgan ehtiyoj, innovatsion faoliyat, tashkilotning ilmiy-texnik salohiyati va

olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar bilan asoslanadi.

Tashkilotning investitsion jozibadorligini baholashning navbatdagi omili bozor barqarorligi boʻlib, u tashkilotning samarali marketing faoliyati va bozorning mahsulot-hududiy xilma-xilligi, tashkilot turi va xajmi asosida tavsiflanadi. Barkamol va samarali olib borilgan marketing siyosati yangi bozorlarning keng doirasiga kirish, allaqachon zabt etilgan bozorlarda oʻz pozitsiyalarini mustahkamlash va kengaytirish uchun maksimal imkoniyatni beradi va bu, albatta, bozor barqarorligining eng muhim omillaridan biridir.

Hozirgi vaqtda iqtisodiy omillar bilan bir qatorda huquqiy omillar ham ajratiladi. Ularda, birinchi navbatda, asosiy koʻrsatkich sifatida muayyan xoʻjalik yurituvchi subyektning tashkiliy-huquqiy shakli va korxona mulkdorlari, ikkinchidan, taklif etilayotgan investitsiya obyektining xususiyashtirish tarixi va ushbu investitsiya obyektini bilan bogʻliq taʼminlangan mulk va yerga boʻlgan huquqlar hisoblanadi. Yuqoridagilarni umumlashtirib, shuni aytishimiz mumkinki, tashkilotning investitsion jozibadorligi unga bilvosita va toʻgʻridan-toʻgʻri taʼsir koʻrsatadigan koʻplab omillarning umumiy toʻplami bilan belgilanadi, ular keyinchalik investitsiya jozibadorligini modellashtirish va baholash uchun vakolatli algoritmi shakllantirishga yordam beradi.

Shunday qilib, mintaqaviy mustaqillikni mustahkamlash sharoitida mintaqaning investitsion jozibadorligini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish uning tashqi muhitning bezovta qiluvchi va nazorat qiluvchi taʼsirini hisobga olgan holda strategik yoʻnalishini taʼminlaydi;

potentsial investorlarni jalb qilish uchun boshqaruv faoliyatini faollashtirish; mintaqaviy tabaqalanishni aks ettiruvchi investitsiya muhitini rivojlantirish uchun tanlangan va umumiy vositalar majmuasidan foydalanish; mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha mahalliy va hududiy davlat organlari faoliyatini doimiy nazorat, monitoring qilish va baholashni amalga oshirish.

Xulosa.

Hududiy investitsiya jozibadorligini oshirish zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim shartlaridan biri bo'lib, bu jarayon mintaqaviy iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, bandlikni ta'minlash, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini shakllantirish va innovatsion faollikni kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, investitsiya jozibadorligini belgilovchi omillar ko'p qirrali va murakkab bo'lib, ularning har biri alohida yondashuv va mexanizmlarni talab qiladi.

Tahlillar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. Hududiy investitsiya jozibadorligi darajasi iqtisodiy salohiyat, infratuzilmaning rivojlanganligi, davlat tomonidan yaratilgan institutsional shart-sharoitlar, mehnat resurslarining sifati, logistika imkoniyatlari, soliq va bojxona imtiyozlari kabi omillarning uyg'unlashuvi bilan belgilanadi.

2. Investitsiya muhiti samaradorligini oshirishda "bir darcha" tamoyili, davlat-xususiy sheriklik asosidagi mexanizmlar, erkin iqtisodiy

zonalar va maxsus industrial hududlar muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Biroq ularning amaliyotda qo'llanilishi hududlar kesimida bir xil emasligi kuzatilmoqda.

3. Hududlar o'rtasida investitsiya hajmi va jozibadorlik darajasidagi tafovutlar resurslar, boshqaruv salohiyati va institutsional muhitdagi nomutanosibliklar bilan bog'liq bo'lib, bu holat iqtisodiy tengsizlikni kuchaytiruvchi omilga aylanmoqda.

4. Investitsiya jozibadorligini baholashda indeksli yondashuvdan foydalanish orqali har bir hududning kuchli va zaif jihatlarini aniqlash, ularga nisbatan maqsadli siyosat yuritish imkoniyati yaratiladi. Bu esa resurslar va e'tiborni oqilona taqsimlashga zamin yaratadi.

5. Tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar belgilab olindi: mahalliy boshqaruv organlari salohiyatini oshirish, investitsiya risklarini boshqarish bo'yicha kafolat tizimlarini joriy etish, investorlar uchun axborot-resurs markazlarini tashkil etish, shuningdek, mintaqaviy investitsiya dasturlarini ishlab chiqish va monitoring qilish tizimini kuchaytirish.

6. Hududiy boshqaruv tizimi, soliq siyosati va yerga egalik huquqlarining aniqligi investorlar uchun ishonchli muhit yaratishda asosiy rol o'ynaydi. Bu borada huquqiy mexanizmlarni soddalashtirish va sarmoyadorlar manfaatlarini kafolatlovchi vositalarni kengaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Porter M. Milliy raqobatbardoshlik nazariyasi. – Nyu-York: Free Press, 1990.
2. Bluestone B., Harrison B. The Deindustrialization of America. – New York: Basic Books, 1982.
3. Barro R.J., Zodrow G.R. Taxation and Investment Decisions. – American Economic Review, 1989, №2.
4. UNCTAD. World Investment Report 2023: International Investment Trends. – Geneva: United Nations, 2023.
5. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2023. – Geneva: WEF, 2023.
6. OECD. Investment Policy Reviews: Uzbekistan 2022. – Paris: OECD Publishing, 2022.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-dekabrdagi PQ-4551-son qarori "Hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyasi to'g'risida".
8. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hisobotlari. – T.: 2021–2023 yillar.
9. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Hududlar bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar. – T.: 2020–2024.
10. Xoshimov O. Hududiy investitsion salohiyatni baholashda zamonaviy yondashuvlar. – "Iqtisodiyot va innovatsiyalar" jurnali, 2022, №3.
11. Jo'rayev M. Soliq siyosati va davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiya muhitini rivojlantirish. – "O'zbekiston iqtisodiyoti" jurnali, 2021, №2.
12. Qurbonov R. Hududlarda investitsion faoliyatni tashkil etish mexanizmlari. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.
13. Abdurahmonov K., Safarov B. Investitsiyalar va innovatsion faoliyat. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2021.
14. Tohirov N., Mamatov A. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiya faoliyatining o'rni. – "Iqtisodiyot va ta'lim" jurnali, 2023, №1.
15. Abdullayev A. Investitsiya jozibadorligini oshirishda moliyaviy resurslar va risklarni boshqarish mexanizmlari. – "Innovatsion iqtisodiyot" jurnali, 2023, №4.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. Hududiy investitsiya muhitini reyting baholash tizimi. – T.: 2022.

CONTENTS

1	SAMARQAND VILOYATIDA INVESTITSION - INNOVATSION FAOLLIKNI OSHIRISH HOLATI VA INVESTITSİYALARNING TARKIBIY XUSUSIYATLARI	
	Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Axrorov Abbos Aslamjon o'g'li	4-13
2	“YASHIRIN IQTISODIYOT”GA METODOLOGIK YONDASHUVNI TAKOMILLASHTIRISH	
	Abduvohidov Najmiddin Rahmatullaevich	14-19
3	OILA TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH DASTURI DOIRASIDA BANKLAR TOMONIDAN AMALGA OSHIRILGAN ISHLARNING AHAMIYATLI JIHLARI	
	Z.D.Niyozov , A.A.Axrorov	20-24
4	HUDUDIIY INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
	Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Ergasheva Aziza Xasan qizi	25-34
5	DESTINATION MANAGEMENT AND BRANDING: CREATING COMPETITIVE ADVANTAGE IN GLOBAL TOURISM	
	Nasimov Dilmurod Abdullayeich, Sirojiddinova Shahrizoda	35-42
6	TA'LIM MUASSASALARIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH TAMOIYILLARI	
	Meliboyev Ibroxim Mavlon o'g'li	43-47
7	SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH VA BASHORATLASH ALGORITMLARINI ISHLAB CHIQISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	
	Bekmurodov Ulug'bek Bahrom o'g'li, Shomirzayev Farruh Akram o'g'li	48-55
8	SAMARQAND VILOYATIDA INVESTITSION-QURILISH JARAYONLARI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATINING ASOSIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI	
	Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li	56-61
9	TURISTIK XIZMATLAR VUJUDGA KELISHINING XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	
	Umirzoqova Muxabbat Ismatjon qizi	62-67
10	TURAR-JOY KO'CHMAS MULK OBYEKTLARINI BAHOLASH XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARINI TAHLILI	
	A.S.Suyunov, B.M.Abduraimov, B.A.Suyunov	68-73
11	BANK XIZMATLARIDA AN'ANAVIY XIZMATDAN RAQAMLI XIZMATGA O'TISHNING AHAMIYATLI JIHLARI	
	Niyozov Zuxur Davronovich, Bektemirov Bunyodjon Mamasaliyevich	74-78
12	MINTAQAVIY TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING QO'LLANILISHI VA ULARNING USTUVOR YO'NALISHLARI	
	Rahmonov Rasul Ne'matovich	79-86
13	POTENTIAL AND POSSIBILITIES OF UTILISATION OF CULTURAL HERITAGE FOR TOURISM DEVELOPMENT IN SAMARKAND	
	Mukhsin Khidirov, Umida Shodieva	87-91
14	O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI RAG'BATLANTIRISHDA ERKIN IQTISODIY ZONALARNING O'RNI	
	Abdurahmonov Azizbek Akram o'g'li	92-99
15	IoT (INTERNET OF THINGS) XAVFSIZLIK MUAMMOLARINI BARTARAF ETISH USULLARI	
	Bekmurodov Ulug'bek Bahrom o'g'li , Ruziyeva Zulfiya Qurvonovna	100-106

16	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УСЛУГ ПО ОЦЕНКЕ ОБЪЕКТОВ ЖИЛОЙ НЕДВИЖИМОСТИ (НА ПРИМЕРЕ РЫНКА ЖИЛЬЯ Г. САМАРКАНДА)	
	A.C.Суюнов, Б.А.Суюнов	107-114
17	TURIZM SOHASINI KLASSTERLASHTIRISHNING INNOVATSION OMILLARI VA XUSUSIYATLARI	
	Botirov Og'abek Jasurbek o'g'li	115-118
18	INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISH ORQALI TABIIY TURISTIK RESURLARNI SAMARALI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	
	Rabbimov Muxriddin Musoqul o'g'li, Samiyeva Muxlisa Olim qizi	119-123
19	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	
	Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi	124-130
20	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLAT BOSHQARUVINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	
	Sanakulova Iroda Abrorovna	131-135
21	QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	
	Nurimbetov Timur Uzakbergenovich	136-140
22	HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TURISTIK-INNOVATSION KLASSTERLARNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	
	Erbo'tayev Azimjon Qahramon o'g'li	141-148
23	INNOVATSION RIVOJLANISH SHAROITIDA INSON KAPITALINING KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	
	Eshbo'riyev Umarbek Rashidovich	149-155
24	SAMARQAND VILOYATIDA MUZEY TURIZMINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	
	Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva	156-163
25	ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISHI VA UNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	
	Tashmatov Sharaf Urokboyevich	164-170
26	TADBIRKORLIK RISKI VA TAVAKKALCHILIK: NAZARIY DIFFERENSIYA HAMDA ULARNING BOSHQARUVDAGI AHAMIYATI	
	Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	171-178
27	OLIY TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	
	Boynazarova Iroda Mahmud qizi	179-185
28	ДВУХЭТАПНЫЙ МЕТОД ГРУППИРОВКИ БУЛЕВЫХ ПРИЗНАКОВ И ПОСТРОЕНИЕ ИНФОРМАТИВНЫХ ПРИЗНАКОВ В ВЫДЕЛЕННЫХ ГРУППАХ	
	Порсаев Ганиджон Мухамедович	186-193
29	RESEARCH ON MARKETING INNOVATION OF CHINESE MUSEUM CULTURAL AND CREATIVE PRODUCTS FROM THE PERSPECTIVE OF EXPERIENTIAL MARKETING	
	Nasimov Ikrom Khusanovich, Guang Yang	194-200
30	TURIZM SOHASINING INNOVATSION FAOLLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH HOLATI TAHLILI	
	Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	201-206